

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı: 1990/23

Karar Sayısı: 1991/29

Karar Günü: 18.9.1991

R.G. Tarih-Sayı :23.01.1992-21120

İPTAL DAVASINI AÇAN: Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti)-TBMM Grubu adına Grup Başkanvekili Onur KUMBARACIBAŞI.

İPTAL DAVASININ KONUSU : 4.4.1990 günlü, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nun 3., 4., 5., 7., 9., 10. ve 11. maddelerinin, Anayasa'nın 43., 46., 56., 127. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

II- YASA METİNLERİ:

A. iptali İstenen Yasa Kuralı:

"istisnalar

Madde 3.- Askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait harekât ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel kanunlar uyarınca belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise özel kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine uyulur."

"Tanımlar

Madde 4.- Bu Kanunda geçen deyimlerden;

Kıyı çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında suyun karaya değdiği noktaların birleşmesinden oluşan çizgiyi,

Kıyı Kenar Çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırını,

Kıyı: Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alanı, Sahil Şeridi: Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde;

a) Uygulama imar plânı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı,

b) Uygulama imar planı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar planı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alanı,

c) Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar planı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alanı,

Dar kıyı: Kıyı kenar çizgisinin, kıyı çizgisi ile çakışmasını,

Toplumsal yararlanmasına açık yapı: Mevzuata göre tespit ya da tasdik edilmiş kural ve ücret tarifelerine uygun biçimde, getirdiği kullanımdan belirli kişi ya da topluluklara ayrıcalıklı kullanım hakkı tanımaksızın yararlanmak isteyen herkese eşit ve serbest olarak açık bulundurulan ve konut dokunulmazlığı olmayan yapıları, ifade eder.

(b) bendinde tespit edilen alan, belediye ve mücavir alan sınırları dışında ve köy yerleşik alanı içinde, daha önce yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine uygun yapıların bulunduğu meskûn alanlarda, 10.11.1985 tarihinden önce köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar tarafından, konut olarak yapılacak yapılar için mevcut teşekkülde dikkate alınarak sahil şeridi yatak olarak en az 10 metreye düşürülebilir.

Genel Esaslar

Madde 5.- Kıyılar ile ilgili genel esaslar aşağıda belirtilmiştir:

Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır.

Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyıda ve sahil şeridinde plânlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur.

Kıyı kenar çizgisinin tespit edilmediği bölgelerde talep vukuunda, talep tarihini takip eden üç ay içinde kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur".

"Doldurma ve Kurutma Yoluyla Arazi Kazanma ve Bu Araziler Üzerinde Yapılabilecek Yapılar.

Madde 7.- Kamu yararının gerektirdiği hallerde, uygulama imar plânı kararı ile deniz, göl ve akarsularda ekolojik özellikler dikkate alınarak doldurma ve kurutma suretiyle arazi elde edilebilir.

Bu gibi yerlerde doldurma veya kurutmayı yapacak ilgili idarenin valiliğe iletilen teklifi, valilik görüşü ile birlikte Bayındırlık ve İskân Bakanlığına gönderilir. Bakanlık, konusuna göre ilgili kuruluşların görüşünü de almak suretiyle teklifi inceler. Uygun bulunması halinde ilgili idare tarafından uygulama imar plânı hazırlanır. Bu yerler için yapılacak plânlar hakkında İmar Kanunu hükümleri uygulanır. Ancak, bu plânlar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında kalan alanlardaki planlar ise, anılan Kanunun 7 nci maddesine göre tasdik edilir. Doldurma ve kurutma işlemleri yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre yapılır. Bu araziler Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Özel mülkiyet konusu olamaz.

Bu alanlar üzerinde 6 ncı maddede belirtilen yapılar ile yol, açık otopark, park yeşil alan ve çocuk bahçeleri gibi teknik ve sosyal altyapı alanları düzenlenebilir."

"Kıyı Kenar Çizgisinin Tespiti

Madde 9.- Kıyı kenar çizgisi, valiliklerce, kamu görevlilerinden, oluşturulacak en az 5 kişilik bir komisyonca tespit edilir.

Bu komisyon; jeoloji mühendisi, jeolog veya jeomorfolog, harita ve kadaastro mühendisi, ziraat mühendisi, mimar ve şehir plancısı, inşaat mühendisinden oluşur.

Komisyonca tespit edilip valiliğin uygun görüşü ile birlikte gönderilen kıyı kenar çizgisi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca onaylandıktan sonra yürürlüğe girer.

Komisyonun çalışma usul ve esasları Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca hazırlanan yönetmelik ile belirlenir."

"Kıyı ve Sahil Şeridinde Plânlar

Madde 10.- Kıyıda ve sahil şeridindeki plânlar bu Kanunun ve buna dayanılarak çıkarılacak yönetmeliğin hükümlerine aykırı olamaz. Bu yerlerde düzenlenen plânlardan, imar mevzuatı veya yerin özelliği dolayısıyla 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamına girenler, anılan Kanunun 7 nci maddesine göre onaylanarak kesinleşir."

"Kıyıda ve Doldurma ve Kurutma Yoluyla Kazanılan Araziler Üzerinde Yapılanmalara İzin Verilmesi.

Madde 11.- Bu Kanunun hükümlerine göre, kıyıda ve doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan araziler üzerinde yapılması mümkün olan yapı ve tesislerin yapılabilmesi için, Maliye ve Gümrük Bakanlığından gerekli iznin alınması zorunludur.

Yapı ruhsatı verilmesinde bu izin belgesi yeterlidir.

İzin verilme şekil ve şartları Bayındırlık ve İskân ve Maliye ve Gümrük bakanlıklarınca birlikte tespit edilerek çıkarılacak uygulama yönetmeliğinde belirtilir."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları:

1. "Madde 43.- Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir."

2. "Madde 46.- Devlet kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki Resmi makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleyen küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir."

3. "Madde 56.- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatım, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir."

4. "Madde 127.- Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahalli idarelerin seçimleri, Anayasa'nın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının

korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır."

5. "Madde 153.- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir, İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

iptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare ' makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar."

III- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'-m katılmalarıyla 21.6.1990 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ:

Davanın esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen yasa maddesi ile dayanan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Genel Açıklama:

1- Kıyının Hukuksal Niteliği

Çağımızda, sanayileşme ve kentleşmenin yoğunlaşması, artan turizm ve dinlenme gereksinimlerinin karşılanabilmesi, deniz manzaralı uygar kentlerde yaşama istekleri kıyıların

ve kıyılardan yararlanmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Bu yerlerden çok kişinin yararlanabilmesi, doğayı korumadaki ve doğal servet ve ekonomik potansiyel kaynak durumundaki deniz ve göllerden, akarsulardan yararlanmadaki önceliğin belirlenmesi konusu sosyal ve ekonomik hak olarak kendisini göstermiştir.

Kıyı; deniz, göl, akarsu gibi her türlü doğal su kütlelerini çevreleyen kara parçası anlamına gelmektedir. Doğal olarak uzunlamasına ve derinlemesine iki boyutu içermektedir. Bu kara parçası, deniz ve göllerde, taşkın durumlar dışında suların kara yönünde en çok ilerlediği anda belirlediği kıyı çizgisi ile, bu çizginin devamında kıyı hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, taşlık, kayalık, sazlık, bataklık kesimin kara yönünden doğal sınır çizgisi, başka bir deyişle kültür arazisinin başladığı çizgi arasında kalan alandır.

Anayasa'nın 43. maddesine göre, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan kıyılar, özel mülkiyete konu olamazlar. Doğasına uygun olarak, genellik, eşitlik ve serbestlik ilkeleri gereği herkesin ortak kullanımına açık bulunmalıdırlar.

Kıyıların ortak kullanımını düzenlemek, yararlanmaya ilişkin karar ve önlemleri almak kamuya ait bir yetkinin kullanılmasıyla olanaklıdır. Kıyılarda özel mülkiyete dayalı yapılanmaya gidilemez, kıyılarda kazanılmış hak ilkesine dayanılmaz. Kıyılar denizlerin devamı olup ondan ayrılması olanaklı değildir. Nitekim Medeni Yasa'nın 641. maddesi de sahipsiz şeylerle genel yarara sunulmuş mallar için özel kurallar getirmiştir.

2- Kıyının Anayasal Konumu

Türk Medeni Yasası'nın 641. maddesinde, sahipsiz şeylerle, yararı kamuya ait olan mallar devletin hüküm ve tasarrufu altında kabul edilmiştir. Bu hüküm, 1961 Anayasası'nın 130. maddesinde "Tabii servetler ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufundadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. " biçiminde yer almıştı. 1982 Anayasası ise, kıyı rejimini belirlerken, kendisinden önce oluşturulan bu sistemi benimsemekle beraber, kıyının hukuksal konumunu, genel nitelikte doğal servet ve kaynaklarla ilgili maddeler dışında bağımsız ve ayrı bir maddede açıklamıştır. Anayasa'nın "Kıyılardan yararlanma" başlıklı 43. maddesinde; kıyıların, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu; deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceği; kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanım amaçlarına göre derinliğinin ve kişilerin bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının yasayla düzenleneceği öngörülmüştür.

Kıyılar, doğal olarak, deniz, göl ve akarsuların devamı durumunda bulunduklarından bunlardan yararlanma, ancak, kıyının herkese açık olması ile olanak kazanabilecektir. Ayrıca, Anayasa'nın 46. maddesinin üçüncü fıkrasında "Kıyıların korunması amaçlı" kamulaştırmadan söz edilmiştir. Öteyandan Anayasa'nın 56. maddesi, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." kuralından sonra, çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğunu belirleyerek, bu hükümle, kıyıların korunmasına ilişkin 43. madde arasında yakın bir ilişki kurmuştur.

Anayasa'nın 168. maddesinde, doğal servet ve kaynakların, kıyılarla ilgili 43. maddede olduğu gibi, devletin hüküm ve tasarrufunda olduğu belirlendikten ve bunların aranması ve işletilmesi hakkının devlette bulunduğu vurgulandıktan sonra, bu hakkın, gereğinde, belli bir süre için gerçek ve özel kişilere devredilebileceği esası benimsenirken, kıyılar yönünden bu tür bir devir yetkisine yer verilmemiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 16.2.1965 günlü, Esas 1963/126, Karar 1965/7 sayılı ile 25.2.1986 günlü, Esas 1985/1, Karar 1986/4 sayılı kararlarında, doğal servet ve kaynakların "Devletin hüküm ve tasarrufu altında olma"sının ne anlama geldiği açıklanmıştır. Bu kararlara göre ". . . Anayasa, tabii servetleri ve kaynaklarını Medeni Kanunun hükümlerine bağlı özel mülkiyet düzeninin kapsamı dışında bırakmakta, onlara. Devletin, devlet olma niteliği ile eli altında tuttuğu nesneler düzeni içinde yer vermektedir. Her iki düzen başka başka koşullara ve kurallara bağlıdır; değişik niteliktedir; aralarında birbirlerine karıştırılmalarını önleyecek bellilik ve kesinlikte sınırlar vardır. Anayasa, . . . tabii servetlerin ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu açıklamakla aynı zamanda bunların mülkiyet konusu olamayacağını da hükme bağlamıştır Aslında mülkiyet düzenine bağlı bulunmayan bir nesnede mülkiyetin devri de öncelikle söz konusu olamaz".

Kıyıların, devletin hüküm ve tasarrufunda bulunmasına karşın, sahil şeritleri için aynı şey söylenemez. Ancak, Anayasa, deniz, göl ve akarsuların kıyılarını çevreleyen, kıyıların kara yönünden, devamı durumunda bulunan sahil şeritlerinden yararlanmada kamu yararının öncelikle gözetilmesini; kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanım amaçlarına göre derinliğinin saptanmasını ve kişilerin bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının bir yasayla düzenlenmesini öngörmüştür. Anayasa, sahil şeritleriyle ilgili bu ilke ve amaçları belirlerken, kuşkusuz, sahil şeritlerinin derinliğinin bir yasayla saptanmasında, kamu yararını gözetecek ve kamunun yararlanmasına olanak sağlayacak, çağın anlayışına uygun makûl ve geçerli bir ölçüyü öngörmektedir.

B. Anayasaya Aykırılık Sorunu:

1. Yasanın 3. Maddesi Yönünden:

Dava dilekçesinde, bu maddenin, kıyılarda konut ve sosyal tesislerin hiçbir koşula bağlı olmaksızın yapılmasına olanak sağladığı ve bu nedenle Anayasa'nın 43. maddesine ve Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağına ilişkin 153. maddesine aykırı bulunduğu ve iptali gerektiği ileri sürülmektedir.

Yasanın 3. maddesinde, Askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silâhlı Kuvvetlerine ait harekât ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel kanunlar uyarınca belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise özel kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine uyulur." denilmektedir.

Görüldüğü gibi madde, 3621 sayılı Yasa'nın öngördüğü düzenlemeye aykırılık getirmektedir. Ancak madde, kendi içinde de "konut ve sosyal tesisleri" ayrı tutmuştur. Bu hükme göre, askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan doğruya ilgili, Türk Silâhlı Kuvvetleri'ne ait harekât ve savunma amaçlı yerlerde özel yasa hükümlerine uygun olsa da bu yasaya aykırı konut ve sosyal tesis yapılamayacaktır. Madde, bu tür bir yapılanmaya olanak tanımamaktadır. Bunun dışında, askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgesinde ya da ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silâhlı Kuvvetleri'ne ait yapılabilecek tesisler ancak ve ancak harekât ve savunma amaçlı yerlerde özel yasa hükümlerine göre olabilecektir. Başka özel yasalara göre belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise Kıyı Yasası'na aykırı bir yapılanmaya gidilemeyecektir. Dolayısıyla bu maddenin bu doğrultuda Anayasa'nın 43. maddesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Bu maddeye ilişkin iptal isteminin reddi gerekir. 2- Yasanın 4. Maddesi Yönünden:

iptali istenilen Kıyı Yasası'nda yer alan "tanımların" gösterildiği bu maddeye ilişkin iptal gerekçesi iki bölümde toplanmıştır.

Dava dilekçesinde, önce, Kıyı Yasası'nın; "Kıyı" ve "sahil şeritlerine" yönelik temel anlayışının sonra da, sahil şeritlerinin 20 ve 10 metreye indirilmesine ilişkin hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Dördüncü maddeye ilişkin Anayasa'ya aykırılık savlarının incelenmesinin fıkra fıkra yapılması uygun görülmüştür:

a) Birinci fıkranın ilk bölümünde öngörülen, kıyı çizgisi, kıyı kenar çizgisi ve kıyıya ilişkin tanımlar, Anayasa'ya, bilimsel görüşlerle ve Anayasa Mahkemesi ve öteki yargı organları kararlarıyla oluşturulan kıyı kavramına uygun bulunmaktadır.

Sahil şeridi ile ilgili tanıma gelince;

Bu fıkranın (a) bendinde, uygulama imar planı yapılacak alanlarda sahil şeridinin kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alan anlatacağı belirtilmiştir. Anayasa'nın 43. maddesinde, sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilmesi öngörülmüştür. Bu şeritlerin, kullanım amaçlarına göre derinliğinin saptanması ve bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının belirlenmesi bir yasayla düzenlenecektir.

Sahil şeritleriyle ilgili anayasal gereğin iyi anlaşılabilmesi için, sahil şeritlerinden yararlanmada kamu yararı nedir ve ne kadar derinlik ayrılmasının Anayasanın öngördüğü "kamu yararı" amacına uygun düşeceği sorularının yanıtlanması gerekmektedir. Çağdaş devlet anlayışı, sahillerde kamu yararına uygun düzenlemenin asgari koşullarını da belirlemiştir. Sahil şeritlerinin, denizden ve güneşten yararlanmaya elverişli ve kıyı koşullarını taşıyan bir alanı izleyen, ayrıca, kişilerin sağlık, temiz hava ve dinlence gereksinimlerini karşılayacak toplumun yararlanmasına açık kimi tesislerin yapımına ve yeterli bir sahil yolu geçirilmesine olanak veren bir derinliği içermesi, bu yerlerden yararlanmada önceliğin kamuya verilmesinin asgari koşulunu oluşturur. Bu derinlik, denizden doğal servet ve kaynak olarak yararlanılmaya ve bu amaçlı tesislerin yapımına da elverişli olmalıdır.

Sahil şeridi derinlikleri, imar plânlı ya da henüz uygulama plânları yapılmamış yerlerde, kullanım amaçlarına göre ayrı ayrı saptanabilir. Ancak, yukarıdaki koşulları içeren bir derinliğin, her halde 100 m. den az olmaması gerekir. Sahil şeridi olarak daha dar bir alanın belirlenmesi, bu yerlerden Anayasa'nın öngördüğü kamu yararına uygun bir yararlanmayı zorlaştıracaktır.

İtiraz konusu kuralın, bu derinliği en az 20 metre olarak saptamakla, kamuya uygun bir yararlanmaya yeterince olanak sağladığı söylenemez. Kaldıkı, bentte, bu derinlik "uygulama imar plânı yapılacak alanlarda" en az 20 m. olarak belirlenmiş, böylece imar plânı yapılacağı ileri sürülen sahil şeritlerinin bulunduğu her yerde bu derinlikle yetinmenin yolu açılmıştır. Yasakoyucu, takdir hakkını, ne zaman yapılacağı belli olmayan bir planın gerekçe gösterilerek kamu yararına saptanmış genişliklerin daraltılması sonucunu doğuracak uygulamalara olanak verecek biçimde kullanamaz.

Öte yandan, Yasanın sahil şeritlerine ilişkin bu düzenlemesinin, Anayasa'nın herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu söyleyen 56. maddesiyle de uyum içinde bulunduğu söylenemez.

Çünkü, denizlerin ve göllerin ve onların devamı olan kıyıların ve kıyıları tamamlayan sahil şeritlerinin dengeli bir çevre ile yakın ilişkisi tartışmasızdır. Üstelik, kamuya açık kıyı, deniz, göl ve akarsuların kirlenmesinde sahil şeridinin kullanım biçimi en büyük etkidir.

Başka bir deyişle, sahil şeritleri ve kıyıları, kişilerin yararlanacağı doğal çevreyi oluşturur. Herkes, bu çevrede sağlıklı ve dengeli bir yaşam hakkına sahiptir. Yine Anayasa'nın bu maddesine göre, "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşın ödevidir."

Çevre koşullarına ve kamu yararı esasına göre saptanmamış sahil şeridi uygulaması, kişileri bu anayasal haktan yoksun kılar.

Oysa, bu bendin sahil şeridi olarak öngördüğü alan, çevre koşullarını ve kamu yararını gözeterek ve kişilere sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama olanağı verecek derinlikte değildir.

Açıklanan nedenlerle bu bent, Anayasa'nın 43. ve 56. maddelerine aykırı düşmekte ve iptali gerekmektedir.

b) Aynı fıkranın (b) bendinin Anayasa'ya uygunluk sorununa gelince;

Bu bent, uygulama imar plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre derinliğindeki bir alanın sahil şeridi olarak ayrılmasını öngörmektedir.

Yukarıda açıklandığı gibi, Anayasa Mahkemesi, sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilebilmesi için en az 100 metre genişlikteki bir alanın, anayasal amaca uygun düşeceğini kabul etmekle beraber, bu bendi; en az 50 metre genişlikteki bir alanın, "kullanış amacına göre" gerekirse artırılabilirliğini, kısmen de olsa, kamu yararına uygun bir kullanıma elverişli olabileceğini gözönünde tutarak, bu kuralı, iptali gerektirecek ölçüde Anayasa'ya aykırı kabul etmemiştir. Ancak bu derinliğin, en az 100 metreye yükseltilmesi, sahil şeritlerinden kamu yararının çağdaş anlayışına uygun bir yararlanma sağlayacağı ve Anayasa'nın öngördüğü ilkelere daha uygun düşeceği kuşkusuzdur.

Açıklanan gerekçeyle bu bende ilişkin başvurunun reddi gerekir.

Bu görüşe Servet TÜZÜN, Erol CANSEL ile Yalçın ACARGÜN katılmamışlardır.

c) "c" bendinin Anayasa'ya Uygunluk Sorunu:

Dava dilekçesinde; Anayasa'da, kıyılarda sahil şeritlerinin, kullanım amaçlarına göre derinliğinin ve kişilerin bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının yasayla düzenleneceği öngörülmüştür. Bu hükme göre, ayrı özellikler gösteren kıyılarla sahil şeritlerine kullanım amaçlarına uygun bir derinlik sağlanması gerekir. Halbuki itiraz konusu maddede, kıyının özellikleri gözetilmeden 10, 20, 50, 100 metre gibi genel ölçüler getirilmiştir. Bu özelliği

dikkate almadan sağlanan 100 metre ölçüsünün de bu nedenle Anayasa'nın 43. ve 46. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Bu bentle sahil şeridinin, "Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişlikteki alan:" anlatacağı belirtilmiştir.

Anayasa'nın 43. maddesinin son fıkrasına göre, sahil şeritlerinin derinliklerinin, kullanım amaçlarına göre saptanması gerekir. Dava konusu bentte, bu derinliğin iskân dışı alanlarda "en az 100 metre" denilerek, bu alanın belirlenmesinde bu özelliğin dikkate alınmasına olanak sağlanmıştır. Bu kurala göre, derinlik hiçbir durumda 100 m. den az olmayacak, ancak kullanım amaçlarına göre arttırılabilecektir. İncelenen kuralda, kamu yararının gözetilmesini engelleyecek bir yan saptanamamış, Anayasa'ya aykırı bir yön görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle "c" bendine yönelik iptal isteminin reddi gerekir. d) Son Fıkranın Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, bu bendin sahil şeridinin belirlenmesindeki tüm ölçüleri fiilen uygulanamaz duruma getirebileceği, bu hükme göre köy yerleşik alanı içinde bulunan yapılanma da dikkate alınarak sahil şeridinin yatay olarak en az 10 metreye düşürülebileceği; bu bendin öncelikle Anayasa Mahkemesi'nin 3086 sayılı Yasa'yı iptal ederken dayandığı gerekçeye ve iptal kararma aykırı olduğu; - bu fıkranın bir ölçüde kazanılmış hakları korumaya çalıştığı, oysa yasalara aykırı durumlara dayanılarak kazanılmış hak savında bulunulamayacağı, kıyıların devletin hüküm ve tasarrufunda bulunduğu ve bu yerlerde yapılanmaya gidilemeyeceği, bu hükmün, sahil şeritleriyle ilgili olarak öngörülen 20, 50 ve 100 metrelik ölçüleri fiilen uygulanamaz duruma getirdiği, Anayasa'nın 43. maddesine aykırı bulunduğu ve iptali gerektiği ileri sürülmektedir.

Bu bende göre, 4. maddenin (b) bendinde öngörülen 50 metre genişliğindeki alan, belediye ve mücavir alan sınırları dışında ve köy yerleşik alanı içinde, daha önce yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine uygun yapıların bulunduğu meskûn alanlarda, 10'. 11.1985 tarihinden önce köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar tarafından, konut olarak yapılacak yapılar için, bulunan yapılanma da dikkate alınarak sahil şeridi en az 10 metreye düşürülebilecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin 25.2.1986 günlü, Esas 1985/1, Karar 1986/4 sayılı kararında belirtildiği gibi, Anayasa, kıyılardan yararlanma için yalnız kıyı alanının belirlenmesini yeterli görmemiş, kıyıların devamı olan ve onu çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada da kamu yararının gözetilmesi esasını getirmiştir. Bu yönde yasal düzenleme yapılırken sahil şeritleri derinliğinin, kamunun yararlanmasını engelleyecek veya ortadan kaldıracak biçimde dar tutulması Anayasa'ya aykırılık oluşturacaktır. Dava konusu Yasa'nın 4. maddesinin (a) bendinin iptali yönünde yukarıda (a) bölümünde açıklanan gerekçe, sahil şeridinin yatay olarak en az 10 metreye düşürülebilmesine olanak tanıyan bu fıkra içinde öncelikle geçerlidir.

Bu fıkraya göre, 4. maddenin öteki bentlerinde sahil şeritlerinin sağlanmasında öngörülen 20, 50 ve 100 m.lik ölçülerin en az 10 metreye düşürülmesi olanaklı duruma gelebilecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilmesi bu alan içinde düşünülemez.

Dava konusu kuralın, kimi koşullarla kazanılmış hakların korunması amacını güttüğü de anlaşılmaktadır.

Kıyının anayasal konumu ortaya konulurken, kıyılar üzerinde "kazanılmış hak" kavramının ne derece geçerli olduğu konusu, Kıyı Yasası'nın uygulanması yönünden büyük önem taşımaktadır.

Gerçekten, kıyı üzerinde her nasılsa yapılmış bir yapının ya da elde edilmiş bir tapunun hattâ ruhsata dayalı bir taşınmazın hukuksal koruma görüp göremeyeceği konusu, anayasal açıdan çözümlenmesi gereken bir sorundur.

Anayasa Mahkemesi, 25.2.1986 günlü, Esas: 1985/1, Karar: 1986/4 sayılı kararında bu konuyu kıyılarla ilgili olarak incelerken, Anayasa'nın 43/1. maddesindeki, "Kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu belirleyen hükmü karşısında, özel mülkiyete konu olamayan kıyıda, . . . yılından önce mevzuata aykırı olarak yapılan yapılar yönünden kazanılmış hakların saklı tutulacağı kuralı uygulanamaz. Çünkü yasalara aykırı durumlara dayanılarak kazanılmış hak iddiasında bulunulamayacağı ..." biçiminde karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, ormanlarla ilgili 14.3.1989 günlü, Esas: 1988/35, Karar: 1989/13 sayılı kararında benzer görüşü yinelemiştir: "... Bir kez, yasanın bir kuralına aykırı biçimde edinilen hakka, daha üstün bir hak bulunmasına karşın, sonsuza değin geçerlilik tanımak, kazanılmış hak durumunu genişleterek Anayasa'nın özel kuralı karşısında sağlıklı kabul etmek kötü niyetlileri bu yolda davranmaya özendirir ve böylece ormanların daralması sonucunu doğurur."

12.12.1989 günlü, Esas: 1989/11, Karar: 1989/48 sayılı kararında da "Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla Anayasa'ya aykırılığı saptanan bir yasaya dayanılarak ileriye yönelik hak kazanılması ve kazanılmış bir haktan söz edilmesi olanaksızdır."

Sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilmesine olanak vermeyecek biçimde bir derinliğin saptanması, bu yerlerden kamunun yararlanmasını engelleyecektir. Bu durumda, Anayasa'ya aykırılığı saptanmış bir kurala göre kazanılmış hakların varlığından da söz edilemez. Kamu yararı düşüncesiyle konumları özellik taşıyan alanların kişilere yeni olanak sağlanması amacıyla daraltılması, sahil şeridinden yararlanmada önceliği kamuya veren Anayasa ile bağdaşmaz.

Açıklanan nedenlerle bu fıkra, Anayasa'nın 43. ve 46. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

3- Yasanın 5. Maddesi Yönünden:

Dava dilekçesinde, ayrı gerekçe belirtilmeksizin Yasa'nın 5. maddesinin de iptali istenilmektedir.

Bu madde, Anayasa'nın kıyıya ilişkin kimi ilke ve kurallarını gösteren ve bu arada, anayasal kıyı rejiminin kurulabilmesi için, saptanması zorunlu, "kıyı kenar çizgisinin" gerçekleştirilmesini öngören bir düzenlemeyi içermektedir.

1982 Anayasası, kendisinden önce oluşan ve özellikle, 1961 Anayasası'nın kabul ettiği doğal kaynak ve servetlere ilişkin ilkenin ışığı altında, yargı organlarınca oluşturulan kıyı

rejimini aynen benimsemiştir. 3621 sayılı Yasa ise, Anayasa'nın öngördüğü kıyı rejimini genelde korumuş, 5. maddesinde anayasal ilkeler tekrarlandıktan sonra kıyı kenar çizgisinin saptanması yolunda, idareye görev verilmiş, kıyı kenar çizgisinin saptanmadığı bölgelerde ise, bu görevin yapılmasının yolu belirlenmiştir. Kıyı kenar çizgisinin saptanmasındaki amaç, kıyının tüm boyutlarıyla ortaya konulması, doğal olarak kamuya açılması zorunlu bu alandaki hukuka aykırılıkların giderilmesidir. Bu tür bir saptamadan sonra, devletin kamu malını korumakla yükümlü yönetsel ve hukuksal birimleri, Anayasa'ya aykırı oluşmuş tüm işgal, eylemli durum ve özel yapılanmaları, kimin olursa olsun, sona erdirmek ve bu amaçla tüm hukuksal yolları işletmekle yükümlüdür.

Bu yükümlülük, kıyı rejiminin tüm hukuksal boyutları ile ortaya konulmasının doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur. Kısaca bu maddeye göre, Yasa'nın öngördüğü kıyı kenar çizgisi saptandıktan ve kıyı alanı belirlendikten sonra, kıyının Anayasa'da öngörülen ilkelere uygun bir duruma getirilmesinde ve bunu engelleyen her türlü hukuk dışı uygulamaların sona erdirilmesinde, devletin, kamu malını korumakla görevli yönetsel ve hukuksal birimleri ile, belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediye; bu sınırlar dışında valilikler ve ilgili bakanlık mensupları görevlidir, iptali istenilen kural, aksi yönde bir düzenleme içermemektedir.

Açıklanan nedenlerle 5. madde, Anayasa'ya aykırı bulunmamaktadır. İptal isteminin reddi gerekir.

4- Yasanın 7., 9., 10. ve 11. Maddeleri Yönünden:

Dava dilekçesinde, bu maddelere ilişkin olarak şu görüşlere yer verilmiştir :

Anayasa'nın 127. maddesinde, yerel yönetimlerin, il, belediye veya köy halkının yerel ortak gereksinimlerini karşılayacağı belirtilmektedir. Yasanın 7, 9, 10 ve 11. maddelerinin düzenlediği konular doğrudan bu ortak ihtiyaçlarla ilgilidir. Oysa, belirtilen maddeler, yerel yönetimleri dışlamakta ve bu hizmetleri valiliklere ve merkezi yönetime terk etmektedir. Bu nedenle 127. maddeye aykırılık oluşmuştur, İptal edilmeleri gerekir.

Belirtilen maddeler, kıyının doldurulması, kıyı kenar çizgisinin saptanması, kıyı ve sahil şeridinde yapılacak planlar ve doldurma suretiyle kazanılan" arazilerdeki yapılanmalara ilişkin düzenleme getirmektedir.

Yasanın 7. maddesine göre, kıyının doldurulması ve kurutma yoluyla arazi elde edilmesi, kendine özgü özellikler gösteren ve kimi araştırmalar sonucu yapılması gereken bir işlemdir. Kamu yararının gerektirdiği durumlarda, ekolojik özelliklere özen gösterilerek gerçekleştirilecektir. Elde edilen arazi, kıyının hukuksal rejimine bağlıdır. Bu amaçla, devletin uzman ve yetkili kuruluşlarının görevlendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Kıyı kenar çizgisinin saptanmasına ilişkin yasa'nın 9. maddesinde de, aynı sistem korunmuş, doğal özellik taşıyan ve bilimsel yöntemlere dayalı belirleme işleminde, devletin bu konuda yetkili taşra ve merkezi örgütünün sorumluluk yüklenmesi öngörülmüştür.

10. maddede ise, kıyı ve sahil şeridi rejiminin gösterdiği özellik nedeniyle, Kıyı Yasası'nın önceliği vurgulanmış, imar plânlarının bu Yasa hükümlerine uygun olma zorunluluğu belirlenmiştir.

11. maddede de, doldurularak kazanılan arazi üzerinde, yapılması olanaklı yapılar için, gerekli izni vermek üzere, kamu malım korumakla yükümlü Maliye Bakanlığı, yetkili makam olarak saptanmıştır.

Görülüyor ki, bu maddelere egemen olan anlayış, özellik gösteren bir kamu malına karşı, bir anayasal sorumluluk ve duyarlıktan kaynaklanmaktadır. Devletin hüküm ve tasarrufu altına bırakılan bu malların korunmasında, devletin merkezi örgütünde yer alan uzman ve yetkili kuruluşlarının görevlendirilmesi, yukarıda temel ilke ve esasları açıklanan kıyı rejiminin bir gereğidir. Yasakoyucu, anaysal rejimi kurarken, bu kamu malına özgü, devletin, merkezi ve y cret kuruluşlarının görev alanını belirlemiş, Anayasa'n m 43. maddesinin gereğini yerine getirmiştir. Soruna, salt, yerel gereksinim açısından yaklaşılmamış aynı zamanda, kıyının ülke tümlüğü içindeki yeri gözetilmiştir.

iptali öngörülen Yasa'nın 4. maddesinin son fıkrasının iptal edilmesi karşısında uygulama olanağı kalmayan 1.7. maddesindeki "4 üncü maddesinin son fıkrası hükmü 1.3.1985 tarihinde, diğer ..." ibaresinin 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 29. maddesi uyarınca iptali gerekir.

3621 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin (a) bendinin iptali yasama yoluyla doldurulması gerekli bir boşluk doğuracaktır. Anayasa'nın 153. ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddeleri gereğince, bu boşluğun doldurulması için, işin niteliği ve özelliği gözetilerek 4. maddenin birinci fıkrasını (a) bendine ilişkin iptal hükmünün, kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun olacaktır.

V- SONUÇ:

4.4.1990 günlü, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun;

A. 3. Maddesinin Anayasa'ya Aykırı Olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B. 4. Maddesinin;

1- Birinci fıkrasının (a) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

2- Birinci fıkrasının ^b) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Servet TÜZÜN, Erol CANSEL ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

3- Birinci fıkrasının (c) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Erol CANSEL ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

4- Son fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

5- Maddenin "Deyimler" sözcüğüyle yaptığı tanımları içeren birinci fıkrasının öbür bölümlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C. 5. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

D. 7. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

E. 9. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

F. 10. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

G. 11. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

H. Yasa'nın 4. maddesinin son fıkrasının iptal edilmesi karşısında, uygulama olanağı kalmayan 17. maddesindeki "4 üncü maddesinin son fıkrası hükmü 1.3.1985 tarihinde, diğer ..." ibaresinin 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 29. maddesi uyarınca İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

I. Anayasa'nın 153. ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddeleri gereğince, iptal kararının doğuracağı boşluğun niteliği gözetilerek, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendine ilişkin iptal hükmünün Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine, OYBİRLİĞİYLE,

18.9.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	Oğuz AKDOĞANLI	İhsan PEKEL
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARCÜN	

KARŞIOY YAZISI

3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nın 4. maddesinde sahil şeridinin "Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde; uygulama imar plânı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı, uygulama imar plânı bulunmayan belediye ve mücavir a¹ an sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alanı, Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alanı kapsayacağı" biçiminde hüküm yer almaktadır.

Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasında, "Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve gölle/in kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada" öncelikle kamu yararının gözetileceği ve son fıkrasında ise, "Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanım amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartlarının kanunla düzenleneceği" belirtilmiştir. Maddenin tüm fıkraları birlikte değerlendirildiğinde; sahil şeritlerinin kıyılar gibi "Devletin hüküm ve tasarrufu altında" bulunmakla beraber, kıyılardan yararlanmanın sadece kıyı alanının belirlenmesi ve korunması ile sağlanamayacağı ve kıyıya bitişik ve onu izleyen sahil şeritlerinde de "kamu yararının öncelikle gözetilmesi" ile bu amacın gerçekleşebileceğinin kabul edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Anayasakoyucunun, kıyıyı; yalnız deniz, göl ve akarsuya bitişik, bir doğa parçası değil çok boyutlu kavram olarak öngördüğü belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Zira, Anayasa'nın 43. maddesinde "kıyılardan yararlanma" koşulları düzenlenirken Anayasa'nın 168. maddesinde olduğu gibi sadece kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunun belirtilmesi ile yetinilmeyip ayrıca deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyıların çevreleyen SAHİL ŞERİTLERİNDEN YARARLANMADA öncelikle KAMU YARARININ gözetileceği ve kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanım amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartlarının kanunla düzenleneceğine ilişkin kurallara da yer verilmiştir. Bu konuda Anayasa'ya aykırılık sorunu bakımından önemli olan ve açıklığa kavuşturulması gereken husus, sözü edilen 43. madde ile korumak istenen "kıyılar" ve "sahil şeritleri" ile ilgili deyimler almaktadır. Kıyılar, deniz ve göllerin devamı olup, bunlardan ayrılması mümkün olmadığı cihetle, deniz ve göllerden yararlanmak ancak, kıyının kullanılmasının herkese açık olması ile sağlanabilecektir. Kıyılardan bu biçimde yararlanma ise ancak, kıyıların devamı olan ve onu çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada da kamu yararının gözetilmesi ile gerçekleşebilir. Bu konuda yasal düzenleme yapılırken sahil şeritlerinin derinliğinin, bu yerlerden kamunun yararlanmasını engelleyecek ve ortadan kaldıracak biçimde çok dar boyutta tutulması, halinde Anayasa'ya aykırılık sorunu ortaya çıkacaktır.

Yabancı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de sanayileşme ve kentleşmenin yoğunlaşması ile birlikte artan turizm ve dinlenme ihtiyacının karşılanması bakımından kıyılardan yararlanma isteğinin artmış olması, bu yerlerden sosyal adalet gereği çok sayıda kişinin yararlanmasını sağlamak ve ayrıca tabii servet ve kaynak olarak değerinin korunmasına yönelik önlemlerin alınmasını da beraberinde getirmiştir. Bugün bu yerler artık salt kara ile su arasında bir sınır çizgisi biçiminde değil, denizden karaya doğru şeritler halinde uzanan, kıyının kullanım ve korunmasını sağlayan ve buranın doğal yapısına uygun olarak uzunlamasına ve derinlemesine olmak üzere iki boyutlu bir takım bölgeleri kapsayan bir alan olarak kabul edilmektedir. Nitekim Anayasa'nın kamulaştırma ile ilgili 46/3. maddesinde, yukarıda belirtilen kamusal ihtiyacın yeterince karşılanması için kıyıların korunması amacına yönelik kamulaştırmaya ilişkin öze) düzenlemeye gidilmiş olması da, kıyılara verilen önemi göstermektedir.

Yabancı ülkelerde sahil şeritlerine ilişkin olarak, bu yerlerden kamu yararı gereği herkesin serbestçe yararlanma imkân ve şartlarının sağlanması bakımından kıyı çizgisinden başlayarak asgari 300 metre gibi yeterli ve çok boyutlu alanlar belirlendiği ve ülkemizde de daha önce 1972 yılında 6785 sayılı Kanun'a Ek 7. ve Ek 8. maddelerine göre hazırlanan yönetmeliğin 1.08 maddesinde, bu husus açıkça "Deniz ve göl kenarlarında kara yönünde en az 100 metre genişlikteki kuşak (şerit) içinde toplumun yararlanmasına ayrılmayan tesis yapılamaz" biçimindeki kuralla düzenlendiği ve böylece geçmişte Anayasa'da kıyılarla ilgili hüküm bulunmadığı dönemde kanun ve yönetmeliklerle korunan "Kamu yararı"nın, Anayasal güvenceye kavuşturulduktan sonra, Anayasa buyruğunu yerine getirme görünümü altında genelde sahil şeritleri için 100 metrelik bir derinlik kabul edilip, sözü edilen maddenin (b) bendinde bu alanın 50 metre gibi çok daha dar bir biçimde belirlenmesi, bu yerlerden Anayasa'nın öngördüğü kamu yararına uygun bir yararlanmayı engelleyecektir.

Bu durumda, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nun 4. maddesinin birinci fıkrası (b) bendi hükmünün, aynı maddenin birinci fıkrası (a) bendi ve son fıkrasına ilişkin olarak mahkemece kabul edildiği gibi Anayasa'nın 43. maddesinin bütünü ve özellikle birinci ve üçüncü fıkrası ile uyum içinde bulunmadığı ve bu nedenle Anayasa'ya aykırı olduğu açıkça gözlenmektedir.

Çoğunluğun 18/9/1991 günlü, 3621 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrası (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ilişkin görüşüne yukarıda açıklanan nedenlerle katılmıyorum.

Üye

Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

17 Nisan 1990 tarihinde yürürlüğe giren 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 4. maddesinin "b" ve "c" bentlerini Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasına aykırı bulmayan çoğunluk görüşüne, aşağıdaki gerekçelerle katılmıyorum:

Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrası "Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir" demektedir. Bu suretle sahil şeritlerinin de derinliklerinin saptanmasında kullanılacak ölçütü Anayasa bizzat göstermiş bulunmaktadır; bu derinlikler sahil şeritlerinden yararlanma amaçlarına göre belirlenecektir. Anayasa'nın koyduğu bu ölçütü, kanun-koyucunun Kıyı Kanunu düzenlemesiyle değiştirmesi ve Türkiye'deki tüm sahil şeritlerinin derinliklerini kullanış amaçları doğrultusunda, doğal çevrenin korunmasını ve toplumun da bu yerlerden yararlanma biçimini de düzenlemek üzere ayrı ayrı belirleyecek yöntemler getirecek yerde, bu

derinlikleri uygulama imâr plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazını imâr plânı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alan (4. maddenin "b" bendi); Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imâr plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alan (4. maddenin "c" bendi) olarak, toptancı bir anlayışla metre ölçütü ile belirlemesi, Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasına aykırıdır. Böyle bir sahil şeridi derinliği belirleme yöntemi kıyıların hızla tüketilmesine ve doğal kaynakların yok olması sonucuna götürür. Örneğin deniziyle, kumuyla, doğal zenginlikleriyle toplumun yararlanmasına olabildiğince açık tutulması gereken bir sahil şeridi, 50 ve 100 metrelik kısıtlama kısılcasına alınarak, şeridin geri kalan kısmı betonlaşmaya terkedilirse, Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasındaki "kullanış amacı" gözetilmemiş ve doğal güzellikler, dolayısıyla toplumun buralardan yararlanma hakkı bertaraf edilmiş olur. Oysa ki, Anayasa'nın 43. maddeye destek vermek için konmuş olan 46. madde, "Kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir" hükmüyle, sahillerde ve sahil şeritlerinde kullanma amacına uygun olarak yapılacak düzenlemelerde, gerekiyorsa kamulaştırmaya da yer vermektedir. Bu uygulamaların büyük külfet getireceği gerekçesiyle Anayasa'nın sahil şeritlerinin belirlenmesi için öngördüğü "kullanma amacına göre" derinliklerin saptanması görevinden kaçınmak da 43. maddenin ikinci fıkrasıyla bağdaşmamaktadır.

Üye

Erol CANSEL

KARŞIOY YAZISI

Anayasamız, kıyılar ve sahil şeritlerine ilişkin temel ilke ve kuralları esas itibarıyla 43. maddesiyle düzenlemiştir. Bu maddeye göre;

"Madde 43.- Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yaran gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir."

Bu düzenleme karşısında Anayasa'nın kıyılar ve sahil şeritlerine ilişkin olarak üç temel ilkeyi kabul ettiği açıkça görülmektedir. Bu ilkeler,

- Kıyılar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.
- Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelik kamuya aittir.
- Sahil şeritlerinin derinliği KULLANILIŞ AMAÇLARINA göre yasayla düzenlenecektir.

Ayrıca kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları da yasayla belirlenecektir.

Anayasamızın 43. maddesinde kurmak istediği rejim, kıyılarla ilgili olarak, 4.4.1990 günlü, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu" ile önemli ölçüde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte aynı şeyi sahil şeritleri yönünden söylemek olanağı yoktur.

İptali istenen Kıyı Kanunu'nün 4. maddesiyle sahil şeritlerinin derinliği,

- a) "Uygulama imar plânı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre"
 - b) "Uygulama imar plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 50 metre"
 - c) "Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre"
- "(b) bendinde tespit edilen alan, belediye mücavir alan sınırları dışında ve köy yerleşik alanı içinde, daha önce yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine uygun yapıların bulunduğu meskun alanlarda, 10.11.1985 tarihinden önce köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar tarafından, konut olarak yapılacak yapılar için, mevcut teşekkül de dikkate alınarak sahil şeridi yatay olarak en az 10 metre" olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Böylece kıyılarla sahil şeritlerinin,- Anayasa'nın öngördüğü şekilde kullanılış amaçları gözetilmeksizin, derinliklerinin sübjektif şekilde belirlenmesi karşısında; "Kıyı Kanunu"nın Anayasa'nın öngördüğü rejimi "sahil şeritlerinin derinliği yönünden" gerçekleştirmiş sayılamayacağı açıktır.

Sahil şeritleri kıyının devamı ve onun kullanılmasını sağlayan zorunlu arazi parçalarıdır.

Kıyılardan yararlanma, ancak sahil şeritleri aracılığı ile, kıyıların, doğal kaynak ve zenginliklerinin korunması da sahil şeritleriyle olanaklıdır. Bu nedenle de sadece kıyının belirlenip korunduğu bir düzenleme ile amaca ulaşılamaz.

Bu durumu dikkate alan Anayasakoyucu, Anayasa'nın 43. maddesiyle "kıyılarla kullanılış amaçlarına göre sahil şeritlerinin derinliklerinin" yasayla saptanmasını öngörmüş bulunmaktadır. Aslında kıyılar doğal nitelikleri ve konumları nedeniyle kendiliklerinden ortaya çıkan tarıma elverişsiz ve sahipsiz arazi grubu olup bu yerlerin yasal düzenlemelerle daraltılıp genişletilmesi söz konusu olamayacağından Yasakoyucunun belirleyeceği derinlikler sahil şeritlerine yöneliktir.

Anayasamız bu derinliklerin belirlenmesinde Yasakoyucunun takdirine veya sübjektif tercihlerine göre değil objektif kıstaslara dayalı bir sistem getirmiştir. Anayasa'nın öngördüğü ve buyurduğu sistem, tüm kıyılarla sahil şeritlerinin "KULLANIM AMAÇLARINA GÖRE" derinliklerinin belirlenmesidir. Anayasa'nın buyruğunun yerine getirilmesi için tüm kıyılarımızla sahil şeritlerimizin öncelikle ne tür kullanıma uygun olduklarının saptanıp durumlarına göre kullanım amaçlarının bilimsel olarak ortaya konması ve derinliklerin buna göre belirlenmesi şarttır. Kıyılarımızın turizm, dinlenme, doğal zenginliklerin korunması, tarihsel değerlerin korunarak saklanması, balıkçılık, yatçılık, kentsel veya kırsal yerleşim alanları gibi hangi amaç doğrultusunda kullanmaya elverişli oldukları ve bu konumlarına göre hangi amaç doğrultusunda kullanılması gerektiği plânlandıktan ve bütün bu hususlar bilimsel şekilde ortaya konduktan sonra sahil şeritlerinin derinliklerinin de bu amaçlara ve kullanıma uygun şekilde yasayla saptanması gerekmektedir. İşte sahil şeritlerinin derinliklerinin belirlenmesinde, Anayasa'nın öngördüğü ve buyurduğu sistem bu olduğu halde, Anayasa'nın öngörmediği şekilde sübjektif olarak sahil şeritlerinde 100-50-20 ve 10 metrelik derinlikler saptanması karşısında "Kıyı Kanunu"nun bu düzenlemelerin Anayasa buyruğunu yerine getirmekten uzak ve bu haliyle Anayasa'ya aykırı olduğu inancında bulunduğum için;

4.4.1990 günlü, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun,

1) 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin ve son fıkrasının iptali yönünde beliren çoğunluk görüşüne yukarıdaki nedenlerle katılıyor,

2) 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinin de aynı nedenlerle Anayasa'ya aykırı olup iptalleri gerektiği inancı ile bu iki bendi Anayasa'ya aykırı görmeyerek iptal istemini reddeden çoğunluk görüşüne katılamıyorum.

Üye

Yalçın ACARGÜN